

Sygn. akt **XXVII Ca 4164/16**

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lipca 2017 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie XXVII Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie:

Przewodniczący:	SSO Małgorzata Szymkiewicz-Trelka
Sędziowie:	SO Ewa Kiper SR del. Anna Lipińska (spr.)
Protokolant:	stażysta protokolant sądowy Kamila Jankowska

po rozpoznaniu w dniu 26 lipca 2017 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa K. Ż. i S. S.

przeciwko M. P.

o zachowek

na skutek apelacji powódki S. S.

od wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie

z dnia 16 lutego 2016 r., sygn. akt II C 938/14

I. zmienia zaskarżony wyrok nadając mu w punkcie 1., 3. i 4. następującą treść:

1. oddala powództwo K. Ż. i zasądza od M. P. na rzecz S. S. kwotę 8685 zł (osiem tysięcy sześćset osiemdziesiąt pięć złotych) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 24 kwietnia 2014 roku do dnia 31 grudnia 2015 roku i odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 roku do dnia zapłaty, umarza postępowanie co do kwoty 200 zł (dwieście złotych), oddalając powództwo S. S. w pozostałej części,

3. zasądza od K. Ż. na rzecz M. P. kwotę 2917 zł (dwa tysiące dziewięćset siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 2400 zł (dwa tysiące czterysta złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, znosząc koszty zastępstwa procesowego między S. S. a M. P.,

4. nakazuje pobrać od K. Ż. na rzecz Skarbu Państwa – Kasy Sądu Rejonowego dla Warszawy-Żoliborza w W. kwotę 462,16 zł (czterysta sześćdziesiąt dwa złote szesnaście groszy) tytułem zwrotu wydatków tymczasowo poniesionych przez Skarb Państwa, nie obciążając S. S. i M. P. tymi wydatkami,

II. oddala apelację w pozostałym zakresie,

III. znosi między stronami koszty zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej,

IV. nakazuje pobrać od M. P. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego dla Warszawy-Żoliborza w W. kwotę 431 zł (czterysta trzydzieści jeden złotych) tytułem części opłaty od apelacji, od której uiszczenia S. S. była zwolniona.

SSR (del.) Anna Lipińska SSO Małgorzata Szymkiewicz-Trelka SSO Ewa Kiper

Sygn. akt XXVII Ca 4164/16

UZASADNIENIE

Wyroku z dnia 26 lipca 2017 roku

Pozwem z dnia 24 kwietnia 2014 r. powódki K. Ż. oraz S. S. wniosły o zasądzenie od pozwanego M. P. na ich rzecz zachowku w łącznej kwocie 62 500,00 zł., po 1/2 części w/w kwoty dla każdej z nich, tj. po 31 250,00 zł. wraz z odsetkami od dnia 1 maja 2012 r. do dnia zapłaty, natomiast w toku postępowania – pismem procesowym z daty 14.01.2016r. częściowo wycofały powództwo ze zrzeczeniem się roszczenia, ostatecznie domagając się zasądzenia na rzecz każdej z nich od pozwanego kwoty 27.550 zł. (łącznie 55.100 zł.) wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia wniesienia powództwa do dnia zapłaty. Ponadto powódki wniosły o zasądzenie na ich rzecz od pozwanego zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego. W uzasadnieniu powódki wskazały m.in., iż działają jako spadkobierczynie po swoim ojcu A. P. (1), zmarłym w dniu (...) r.

W odpowiedzi na pozew pozwany M. P. wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie na jego rzecz od powódek kosztów postępowania.

Sąd Rejonowy dla Warszawy – Żoliborza w Warszawie, II Wydział Cywilny wyrokiem z dnia 16 lutego 2016 r. wydanym w sprawie o sygn. akt II C 938/14 oddalił powództwo (pkt 1); umorzył postępowanie co do kwoty 3500 zł. (pkt 2); zasądził od K. Ż. i S. S. solidarnie na rzecz M. P. kwotę 2917 zł. tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 2400 zł. tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt 3); nakazał pobrać od K. Ż. i S. S. solidarnie na rzecz Skarbu Państwa Kasy Sądu Rejonowego dla Warszawy – Żoliborza w W. kwotę 462,16 zł. tytułem zwrotu wydatków tymczasowo poniesionych przez Skarb Państwa (pkt 4).

Swoje rozstrzygnięcie Sąd Rejonowy oparł na następującym stanie faktycznym i prawnym:

Małżonkowie L. P. (1) i R. P. mieli dwóch synów: A. P. (1) i A. P. (2).

W dniu 14 maja 2004 r. R. P. i L. P. (1) darowali swojemu wnukowi M. P. lokal mieszkalny nr (...) o powierzchni użytkowej 36,50 m², stanowiący odrębną nieruchomość, składający się z dwóch pokoi, kuchni, łazienki i przedpokoju położony w W. przy ul. (...). Jednocześnie spadkodawcy polecieli obciążyć obdarowanego M. P. służebnością osobistą ustanowioną na ich rzecz, polegającą na dożywotnim prawie zamieszkiwania w tym lokalu. M. P. darowiznę tę przyjął i w wykonaniu nałożonego na niego polecenia ustanowił na rzecz L. P. (1) i R. P. nieodpłatną służebność osobistą, polegającą na prawie dożywotniego zamieszkiwania w lokalu.

Wartość lokalu nr (...) położonego w W. przy ul. (...), według stanu na dzień dokonania darowizny, tj. 14 maja 2004 r. a cen aktualnych, wynosi 220 400,00 zł.

L. P. (1) zmarła w dniu (...) r. w W.. Ostatnio stale zamieszkiwała w W. przy ul. (...). Postanowieniem z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie o sygn. akt II Ns 1296/13 Sąd Rejonowy dla Warszawy – Żoliborza w Warszawie stwierdził, że spadek po zmarłej L. P. (1) nabyli z mocy ustawy synowie A. P. (1) i A. P. (2) oraz mąż R. P. w udziałach wynoszących po 1/3 części każdy z nich.

R. P. zmarł w dniu (...) r. w W.. Ostatnio stale zamieszkiwał w W. przy ul. (...). Postanowieniem z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie o sygn. akt II Ns 1296/13 Sąd Rejonowy dla Warszawy - Żoliborza w Warszawie stwierdził, że spadek po zmarłym R. P. nabyli na podstawie ustawy synowie A. P. (1) i A. P. (2) w udziałach po 1/2 części każdy z nich.

Po śmierci dziadków M. P. wraz z żoną dokonali remontu lokalu przy ul. (...), wymieniając w nim okna i urządzenia sanitarne.

A. P. (1) zmarł w dniu (...) r. w W.. W chwili śmierci był żonaty z G. P. i pozostawił po sobie dwie córki: S. S. oraz K. Ż.. Spadek po nim nabyły z mocy ustawy żona G. P. oraz córki S. S. i K. Ż. w udziałach wynoszących po 1/3 części każda z nich.

Powyższy stan faktyczny Sąd Rejonowy ustalił na podstawie złożonych do akt dokumentów, zeznań świadków A. P. (2), L. P. (2) oraz A. P. (3), a także opinii biegłej sądowej M. G..

Sąd Rejonowy zważył, iż w myśl art. 991 § 1 k.c. zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału (zachówek). Z kolei wedle paragrafu 2 cytowanego artykułu, jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Natomiast stosownie do treści art. 1002 k.c. roszczenie z tytułu zachowku przechodzi na spadkobierców osoby uprawnionej, jeżeli ci spadkobiercy należą do kręgu osób uprawnionych do zachowku po pierwszym spadkodawcy (art. 991 § 1 k.c.), a więc niezależnie od tego, czy w konkretnej sytuacji faktycznej przysługiwałoby im własne prawo do zachowku po tym pierwszym spadkodawcy. Uprawnienie, o którym mowa przysługuje wyłącznie osobom, które należą do kręgu ściśle określonego w przepisie art. 991 § 1 k.c., jeżeli jednocześnie nie zostały powołane do spadku.

Zdaniem Sądu Rejonowego nie ulegało wątpliwości, iż powódki jako zstępne A. P. (1), a w dalszej kolejności L. P. (1) i R. P. były uprawnione do żądania zachowku po L. P. (1) i R. P.. Niewątpliwym w sprawie było ponadto, że pozwany M. P. nie jest spadkobiercą po L. P. (1) i R. P..

Sąd Rejonowy zaznaczył, iż zgodnie z art. 999¹ § 1 k.c. jeżeli uprawniony nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może on żądać od osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny doliczony do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże osoba ta jest obowiązana do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem zapisu windykacyjnego. Z kolei wedle art. 1000 § 1 k.c. jeżeli uprawniony nie może otrzymać należnego mu zachowku od spadkobiercy lub osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, może żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże obdarowany jest obowiązany do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny.

Kwestię uzyskania kwoty potrzebnej do uzupełnienia zachowku od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczaną do spadku reguluje art. 1000 k.c., statuując, że odpowiedzialność obdarowanych ma charakter subsydiarny. Głównym adresatem roszczenia o zachówek jest zatem spadkobierca, bądź spadkobiercy zmarłego spadkodawcy, a dopiero w przypadku braku uzyskania pełnej kwoty zachowku roszczenie może być skierowane do zapisobierców windykacyjnych, a następnie do obdarowanych. Art. 1000 k.c. wskazuje jednoznacznie kolejność osób, od których można żądać zaspokojenia roszczenia z tytułu zachowku.

Sąd Rejonowy wskazał, iż powódki nie podnosiły, że zgłaszały swoje roszczenie przeciwko spadkobiercy L. P. (1) i R. P. i nie uzyskały jego zaspokojenia w całości, ani w części. Nie zgłaszały również twierdzenia, że przedmiot darowizny uzyskanej przez pozwanego M. P. wyczerpywał całość spadku po L. P. (1) i po R. P..

W ocenie Sądu Rejonowego powódki nie sprostaly obowiazkom wynikajacym z cięzaru dowodu. Powódki nie tylko nie zdolaly wykazac powyższych okolicznosci, ale nawet nie zgłaszaly w toku postępowania stosownych twierdzeń dla uzasadnienia odpowiedzialności pozwanego i jej zakresu.

Zdaniem Sądu Rejonowego powódki nie tylko nie zaproponowały żadnego środka dowodowego, ale nie podnosiły nawet jako twierdzenia w sprawie, aby nie miały realnych możliwości skierowania roszczenia do spadkobiercy, w szczególności, aby lokal mieszkalny nr (...) przy ul. (...) w W. stanowił jedyny składnik, wyczerpujący w całości masę spadku po L. P. (1) i R. P..

W ocenie Sądu Rejonowego brak było podstaw do przyjęcia, by lokal opisany w pozwie wyczerpywał spadek po dziadkach stron, bowiem przeprowadzone w sprawie zgodnie z wnioskami zgłoszonymi przez strony postępowanie dowodowe nie pozwalało na poczynienie żadnych ustaleń w tym zakresie.

Sąd Rejonowy stwierdził, że przyjmując, iż odpowiedzialność pozwanego z tytułu zachowku jako obdarowanego ma charakter subsydiarny, to jej przypisanie pozwanemu uzależnione jest od wykazania przez powódki braku możliwości otrzymania należnego zachowku od spadkobiercy. Z kolei brak wykazania tej okolicznosci pociąga za sobą niemożność faktycznego określenia wartości należnego powódkom zachowku. Tym samym roszczenie powódek należy uznać za nieudowodnione co do zasady oraz co do wysokości.

W punkcie 2 wyroku Sąd Rejonowy umorzył postępowanie co do kwoty 3 500 zł., albowiem obie powódki złożyły oświadczenia o cofnięciu powództwa w zakresie tej kwoty ze zrzeczeniem się roszczenia, zgodnie z treścią art. 203 § 1 k.p.c. Wobec powyższego, z uwagi na bezprzedmiotowość dalszego merytorycznego procedowania nad sprawą w tym zakresie, Sąd Rejonowy umorzył postępowanie na podstawie art. 355 § 1 k.p.c.

O kosztach procesu Sąd Rejonowy orzekł na zasadzie odpowiedzialności za wynik procesu zgodnie z art. 98 k.p.c. i zasądził na rzecz pozwanego solidarnie od powódek kwotę 2 917,00 zł., na którą składało się wynagrodzenie profesjonalnego pełnomocnika w kwocie 2.400 zł., opłata skarbową od pełnomocnictwa w kwocie 17 zł. oraz uiszczona przez pozwanego zaliczka na wynagrodzenie biegłego w kwocie 500 zł.

Stosownie do treści art. 83 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych Sąd Rejonowy mając na uwadze wynik sprawy, nakazał pobrać od powódek solidarnie na rzecz Skarbu Państwa kwotę 462,16 zł., stanowiącą nieuiszczoną przez strony część wynagrodzenia biegłego, która została pokryta tymczasowo ze środków Skarbu Państwa.

Apelację od wyroku Sądu Rejonowego wniosła powódka S. S., zaskarżając wyrok w części co do pkt. 1, pkt. 3 i pkt 4 wyroku – zarzucając wyrokowi:

1. obrazę przepisów postępowania cywilnego mających istotny wpływ na treść orzeczenia w postaci art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie dowolnej, a nie swobodnej oceny materiału dowodowego sprawy, a w szczególności twierdzeń powódki zawartych w pozwie, z których wynikało, że zmarłemu ojcu powódki tj. A. P. (1) przysługiwało roszczenie o zachówek na zasadzie art. 991 k.c. wobec obdarowanego – pozwanego M. P. w trybie art. 993 k.c., z którego uprawnienia polegającego na dochodzeniu zachowku od pozwanego, A. P. (1) do swojej śmierci nie skorzystał, co skutkowało wyprowadzeniem z materiału dowodowego sprawy wniosków z niego nie wynikających, a nadto sprzecznych z zasadami logicznego rozumowania oraz doświadczenia życiowego, że powódka S. S. nie zgłaszała twierdzenia, iż przedmiot darowizny uzyskanej od pozwanego M. P. wyczerpywał całość spadku po L. P. (1) i po R. P., co w konsekwencji doprowadziło do błędnego uznania przez Sąd, że powódka nie udowodniła swojego roszczenia co do zasady, jak i co do wysokości;

2. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 6 k.c. w zw. z art. 3 k.p.c. i art. 232 k.p.c. poprzez błędne zastosowanie i nałożenie na powódkę obowiązku udowodnienia, aby lokal mieszkalny nr (...) przy ul. (...) w W. stanowił jedyny składnik, wyczerpujący w całości masę spadku po L. P. (1) i R. P., w sytuacji gdy pozwany M. P. reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika w toku całego postępowania ani razu nie zaprzeczył, aby w skład całości spadku po L. P. (1) i R. P. wchodziły jakiegokolwiek aktywa majątkowe, w związku z czym należało uznać tę okolicznosc

jako fakt przyznany przez stronę pozwaną i jako niesporny nie wymagał przeprowadzenia odrębnego dowodu. W konsekwencji powyższego nie przyjęcie, że czysta wartość spadku była równa zero, w związku z tym do kwoty tej należało jednak dodać wartość darowizny poczynionej na rzecz pozwanego przez spadkodawców jeszcze przed ich śmiercią, co natomiast zostało w całości pominięte przez Sąd Rejonowy.

W oparciu o tak skonstruowane zarzuty powódka S. S. wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa w całości, tj. zasądzenie od pozwanego M. P. na rzecz powódki kwoty 27.550 zł. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych za obie instancje. Ewentualnie, w przypadku nieuwzględnienia przez Sąd Okręgowy powyższego wniosku, powódka wniosła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania z rozstrzygnięciem o kosztach sądowych, o których zasądzenie wniosła.

Pozwany w odpowiedzi na apelację wniósł o oddalenie apelacji powódki S. S. w całości, jako bezzasadnej oraz zasądzenie od powódki na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja powódki S. S. zasługiwała częściowo na uwzględnienie, co skutkowało zmianą wyroku w zaskarżonym zakresie.

Zgodnie z art. 991 § 1 k.c., zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy, albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadął przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału (zachowek). Stosownie do art. 991 § 2 k.c., jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci otrzymanej od spadkodawcy darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia. Dla uzyskania konkretnej sumy zachowku należy pomnożyć udział spadkowy stanowiący podstawę obliczenia zachowku przez wartość tzw. substratu zachowku, który stanowi czysta wartość spadku, powiększona ewentualnie o wartość podlegających zaliczeniu darowizn. Czystą wartość spadku ustala się odejmując od aktywów spadkowych wartość długów spadkowych, z tym że przy tej operacji – zgodnie z art. 994 § 1 k.c. – nie uwzględnia się jednak zapisów i poleceń, mimo że stanowią one długi spadkowe (tak: Elżbieta Skowrońska-Bocian, w: Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta. Spadki, Warszawa 2005, s. 165-166).

W świetle art. 1002 k.c., roszczenie z tytułu zachowku przechodzi na spadkobiercę osoby uprawnionej do zachowku tylko wtedy, gdy spadkobierca ten należy do osób uprawnionych do zachowku po pierwszym spadkodawcy.

Instytucja zachowku służy ochronie interesów majątkowych najbliższych członków rodziny spadkodawcy, wymienionych w art. 991 § 1 k.c., przez zapewnienie im, niezależnie od woli spadkodawcy, a nawet wbrew jego woli, roszczenia pieniężnego odpowiadającego określonej w powołanym przepisie ułamkowi wartości ich udziału w spadku, który by im przypadął przy dziedziczeniu ustawowym. Obliczenie zachowku następuje na podstawie wartości spadku ustalonej według cen z daty orzekania o roszczeniu z tego tytułu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2013 r., V CSK 385/12, LEX nr 1375506). Ocena Sądu, czy żądanie zapłaty sumy odpowiadającej wysokości zachowku stanowi nadużycie prawa (art. 5 k.c.) nie powinna pomijać, że prawa osoby uprawnionej do zachowku służą urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma wobec swoich najbliższych. Należy pamiętać przy tym o zasadzie, że nikt nie może na wypadek swojej śmierci rozporządzić swoim majątkiem zupełnie dobrowolnie, z pominięciem swoich najbliższych (wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 25 lipca 2013 r., I Aca 141/12, LEX nr 1356561).

Według art. 999¹ § 1 k.c., jeżeli uprawniony nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może on żądać od osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny doliczony do spadku, sumy pieniężnej

potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże osoba ta jest obowiązana do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem zapisu windykacyjnego.

Ogólną regułą ustawowego porządku dziedziczenia wyznacza art. 931 § 1 k.c., w myśl którego w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych, z tym, że część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku.

W przekonaniu Sądu Okręgowego nie może budzić wątpliwości, że powódka S. S. jako zstępna spadkobiercy po L. P. (1) i R. P. – A. P. (1) (jego córka) należała do kręgu osób uprawnionych do zachowku.

Na gruncie niniejszej sprawy spadek po L. P. (1) nabyli z mocy ustawy synowie A. P. (1) i A. P. (2) oraz mąż R. P.. Natomiast po zmarłym R. P. spadek nabyli na podstawie ustawy synowie A. P. (1) i A. P. (2) w udziałach po 1/2 części każdy z nich. Przy czym spadek po zmarłym w dniu 22 lutego 2013 r. A. P. (1), na podstawie ustawy nabyły: żona G. P. oraz córki S. S. i K. Ż. w udziałach wynoszących po 1/3 części każda z nich.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia przez Sąd Rejonowy przepisu art. 233 § 1 k.p.c. stwierdzić należy, iż w ocenie Sądu Okręgowego okazał się on zasadny.

Art. 233 § 1 k.p.c. stanowi, iż Sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Przyjęta w ustawie swobodna ocena dowodów nie oznacza dowolności w ocenie dowodów. Granice swobodnej oceny dowodów określają trzy czynniki: logiczny, ustawowy i ideologiczny. Czynniki logiczny związany jest z obowiązkiem sądu wyprowadzenia z zebranego materiału procesowego wniosków zgodnych z regułami logiki. Ten wymóg dotyczy wyprowadzenia wniosków po ocenie każdego dowodu z osobna, a także powiązania wszystkich wniosków w jedną logiczną całość. W orzecznictwie trafnie wskazuje się, że: "Granica własnego przekonania sądu nie może naruszać podstawowej zasady logicznego powiązania wniosków z materiałem ustalonym. Sąd może dawać wiarę tym lub innym świadkom, czyli swobodnie oceniać ich zeznania, nie może jednak na tle tych zeznań budować wniosków, które z nich nie wynikają" (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 września 1965 r., II CR 253/65, OSNPG 1966, nr 1-3, poz. 11; z dnia 29 sierpnia 1974 r., I CR 338/74, Lex nr 7578; z dnia 20 marca 1980 r., II URN 175/79, OSNC 1980, nr 10, poz. 200; wyroki SA w Poznaniu: z dnia 5 października 2006 r., III APa 40/06, Lex nr 214286; z dnia 14 maja 2008 r., I ACa 328/08, Lex nr 466423; z dnia 21 maja 2008 r., I ACa 953/07, Lex nr 466440; wyrok SA w Warszawie z dnia 28 stycznia 2009 r., III AUa 1046/08, Apel.-W-wa 2009, nr 3, poz. 12; wyrok SN z dnia 9 grudnia 2009 r., IV CSK 290/09, Lex nr 560607). Czynniki ustawowy wyraża przepis art. 233 k.p.c., który stanowi, że ocena sądu ma być oparta na wszechstronnym rozważeniu zebranego materiału. Taka ocena obejmuje kolejno jego uporządkowanie, odniesienie się do wszystkich przeprowadzonych dowodów i każdego z osobna i w konsekwencji wskazanie, które z faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy zaistniały bądź nie zaistniały. Istotą oceny dowodów jest wybranie tych, które weszły w skład podstawy rozstrzygnięcia i odrzucenie tych, którym Sąd odmówił wiarygodności i mocy dowodowej. Moc dowodowa to przekonanie sądu, jakie uzyskał po przeprowadzeniu dowodu o istnieniu lub nieistnieniu określonego faktu, którego dowód dotyczył. Ocena wiarygodności dowodu odnosi się do źródła informacji (środka dowodowego). Dokonując oceny sąd określa, czy środek dowodowy z uwagi na jego cechy indywidualne i okoliczności obiektywne zasługuje na wiarę. Podstawą selekcji dowodów jest zatem ich wiarygodność. Natomiast kryteriami oceny wiarygodności są doświadczenie życiowe, inne źródła wiedzy, poprawność logiczna, prawdopodobieństwo wersji. Trzeci czynnik, określany jako ideologiczny bądź też psychologiczny, związany jest ze świadomością prawną sądu. Zaliczany jest też do czynników intelektualnych. Jest to niewątpliwie element subiektywny oceny związany z osobowością sędziego. Trafnie podkreśla się, iż "własne przekonanie" sędziego w kwestii wartości poszczególnych dowodów determinowane jest jego indywidualną wiedzą (świadomością) społeczną i prawną (zob. T. Wiśniewski, Przebieg procesu..., s. 66). Naruszenie reguł swobodnej oceny dowodów nie może być utożsamiane z błędnymi ustaleniami faktycznymi. Jak podkreślono w orzecznictwie, błędne ustalenia faktyczne mogą jedynie być, ale nie muszą, skutkiem nieprawidłowej oceny materiału dowodowego (zob. wyrok SA w Poznaniu z dnia 27 listopada 2007 r., I ACa 882/07, Lex nr 466439). W konsekwencji, dla skuteczności zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie można poprzestać na stwierdzeniu, że dokonane ustalenia faktyczne są wadliwe, odnosząc się do stanu faktycznego, który w przekonaniu skarżącego odpowiada rzeczywistości. Niezbędne jest wskazanie przyczyn, które

dyskwalifikują postępowanie sądu w zakresie ustaleń. Skarżący powinien zwłaszcza wskazać, jakie kryteria oceny zostały naruszone przez sąd przy analizie konkretnych dowodów, uznając brak ich wiarygodności i mocy dowodowej lub niesłusznie im taką moc przyznając (zob. postanowienie SN z dnia 23 stycznia 2001 r., IV CKN 970/00, Lex nr 52753; wyrok SN z dnia 6 lipca 2005 r., III CK 3/05, Lex nr 180925).

Zdaniem Sądu Okręgowego, Sąd Rejonowy naruszył regułę wynikającą z art. 233 § 1 k.p.c., bowiem pomimo dokonania prawidłowych ustaleń faktycznych, Sąd Rejonowy wyprowadził z nich niewłaściwe wnioski w przedmiocie realizacji uprawnienia powódki z tytułu zachowku oraz ustalenia składników majątku spadkowego. Przyjmując, że powódka obowiązana była zgłosić swoje roszczenie o zachówek spadkobiercy L. P. (1) i R. P., tj. swojemu ojcu A. P. (1) oraz, że powódka nie wykazała, by lokal mieszkalny nr (...), położony w W. przy ul. (...), będący przedmiotem darowizny z dnia 14 maja 2004 r. na rzecz pozwanego, wyczerpywał spadek po dziadkach powódki.

Tymczasem art. 1000 § 1 k.c. stanowi, że jeżeli uprawniony nie może otrzymać należnego mu zachowku od spadkobiercy lub osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, może on żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże obdarowany jest obowiązany do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny.

Niesporne w niniejszej sprawie pozostawało, iż w dniu 14 maja 2004 r. L. P. (1) i R. P. dokonali w formie aktu notarialnego darowizny lokalu mieszkalnego, położonego w W. przy ul. (...) na rzecz pozwanego M. P., z pominięciem ojca powódki A. P. (1), który był spadkobiercą ustawowym (obok A. P. (2)) po darczyńcach. Niewątpliwie też w zaistniałych okolicznościach A. P. (1) przysługiwało roszczenie o zachówek stosownie do przepisu art. 991 k.c. w stosunku do obdarowanego M. P.. Przy czym nie skorzystał On za życia z tego uprawnienia. Zatem powódka S. S. jako spadkobierca ustawowy po zmarłym A. P. (1) zasadnie wywodzi swoje roszczenie z uprawnienia do zachowku, jakie przysługiwało jej ojcu wobec pozwanego. Przy czym Sąd Rejonowy niezasadnie uznał, że odpowiedzialność pozwanego jest w tej sytuacji subsydiarna Wobec nie dochodzenia przez powódkę zapłaty zachowku bezpośrednio od spadkobierców. Przepis art. 1000 § 1 k.c. nie ustanawia takiej reguły. Wskazuje jedynie kolejność osób, od których uprawniony może dochodzić zaspokojenia. Nie dochodzenie przez powódkę zapłaty zachowku bezpośrednio od spadkobierców, nie oznacza, że Jej uprawnienie wygasło i pozwany nie jest legitymowany do zapłaty.

Sposób obliczenia substratu zachowku polega na ustaleniu czynnej wartości spadku. Składa się na nią wartość stanu czynnego spadku, od której należy odjąć wartość stanu biernego, czyli długów spadkowych, przy czym wartość darowizny jako substratu obliczenia zachowku winna być ustalona na dzień orzekania (...) W sytuacji, gdy darowizna wyczerpała cały spadek po zmarłym uprawniony do zachowku może dochodzić od obdarowanego roszczenia o zachówek w granicach z art. 1000 k.c., roszczenie subsydiarne wobec obdarowanego zatem jest limitowane co do wysokości w powyższy sposób (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 07 października 2016 r., I ACa 661/16). Jeżeli spadkodawca dokonał darowizny wyczerpującej cały spadek, uprawniony do zachowku może dochodzić od obdarowanego roszczenia o zachówek w granicach określonych w art. 1000 k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2008 r. III CSK 255/07).

W ocenie Sądu Okręgowego nie może budzić wątpliwości, że jedynym składnikiem majątku spadkowego, który wyczerpywał cały spadek był lokal mieszkalny nr (...), położony w W. przy ul. (...). Przeprowadzone postępowanie dowodowe nie wykazało, by istniały jakiegokolwiek inne składniki majątku spadkowego. Natomiast pozwany pomimo kwestionowania tej okoliczności nie przedstawił żadnych miarodajnych dowodów dla wykazania innych składników majątkowych ani nawet nie wskazał w formie twierdzeń, jakie inne składniki majątku spadkowego istniały (istnieją).

Wartość przedmiotu darowizny, według stanu z chwili jej dokonania, tj. 14 maja 2004 r., a według cen z chwili ustalenia zachowku (art. 995 k.c.), Sąd ustalił w oparciu o miarodajny w tym zakresie dowód z opinii biegłego z zakresu szacowania nieruchomości M. G.. Mając na uwadze, iż ustalona w ten sposób wartość rynkowa lokalu mieszkalnego nr (...), położonego w budynku przy ul. (...) w W. przy uwzględnieniu obciążenia lokalu służebnością osobistą mieszkania na rzecz R. P. i L. P. (1), polegającej na prawie dożywotniego zamieszkiwania w lokalu, wynosi 156.330 zł.

Wobec poczynionych ustaleń R. i L. P. (1) przysługiwały kwoty po 78.165 zł. ($156.330 \text{ zł} \times 1/2$). Mając na uwadze, że L. P. (1) zmarła w dniu 15 kwietnia 2012 r., a spadek po niej odziedziczyli R. P., A. P. (1) oraz A. P. (2) po 1/3 części każdy z nich, to ich udziały odpowiadały kwocie 26.055 zł. ($78.165 \text{ zł.} \times 1/3$). R. P. zmarł w dniu 01 maja 2012 r. a jego udział w przedmiotowej nieruchomości wynosił 4/6, co w przeliczeniu na wartość lokalu wynosi: $78.165 \text{ zł.} + 26.055 \text{ zł} = 104.220 \text{ zł}$. Po R. P. na podstawie ustawy spadek odziedziczyli A. P. (1) oraz A. P. (2) po 1/2 części każdy z nich, tj. po 52.110 zł. A. P. (1) zmarł w dniu 22 lutego 2013 r., a spadek po nim na podstawie ustawy odziedziczyły G. P. oraz K. Ż. i S. S. po 1/3 części każda z nich, co odpowiada kwocie 26.055 zł. Zatem zachówek, który przysługuje według ustawy powódce S. S. (1/2) odpowiada: $1/12$ z kwoty 104.220 zł. = 8.685 zł i taka też kwota jest należna powódce od pozwanego tytułem zachowku.

Uzasadnione było również żądanie powódki w zakresie odsetek za opóźnienie w spełnieniu wskazanego świadczenia. W myśl art. 481 § 1 k.c. jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi; w myśl natomiast par. 2 zd. 1 powołanego uregulowania – w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 9 października 2015r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 roku, poz. 1830) - jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była oznaczona, należą się odsetki ustawowe za opóźnienie w wysokości równej sumie stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 5,5 punktów procentowych, przy czym w myśl art. 56 cytowanej ustawy, do odsetek należnych za okres kończący się przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy- tj. 1 stycznia 2016 r. w myśl art. 57 cytowanej ustawy - stosuje się przepisy dotychczasowe.

Zgodnie z treścią art. 455 k.c., jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania. W niniejszej sprawie powódka dochodziła zasądzenia od pozwanego odsetek ustawowych od dnia wytoczenia powództwa, tj. od dnia 24 kwietnia 2014 r. (data prezentaty) i roszczenie w tym zakresie było uzasadnione.

Mając na uwadze powyższe ustalenia oraz fakt, że pomiędzy powódkami występowało współuczestnictwo formalne, a powódka K. Ż. nie złożyła w przepisany termin skutecznie apelacji od wyroku Sądu Rejonowego, co skutkowało uprawomocnieniem się wyroku w stosunku do niej, należało – przyjmując jako podstawę prawną przepis art. 386 § 1 k.p.c. – zmienić wyrok Sądu Rejonowego w zaskarżonym zakresie, tj. w pkt 1, 3 i 4 w stosunku do powódki S. S. w ten sposób, że zasądzić od pozwanego M. P. na rzecz S. S. kwotę 8.685 zł. z odsetkami ustawowymi od dnia 24 kwietnia 2014 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. oraz odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 01 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty, oraz umorzyć postępowanie co do kwoty 200 zł. (powódka cofnęła powództwo ze zrzeczeniem się roszczenia co do kwoty 3.700 zł. {31.250 zł. – 27.550 zł.}), oddalając powództwo S. S. w pozostałym zakresie. Odnośnie pkt. 3 zaskarżonego wyroku, Sąd Okręgowy zniósł koszty zastępstwa procesowego między S. S. a M. P., stosownie do treści art. 100 k.p.c., mając na uwadze wynik sprawy oraz jednakową wysokość poniesionych kosztów zastępstwa procesowego. Natomiast w pkt. 4 zaskarżonego wyroku Sąd Okręgowy stosownie do przedstawionego wyniku sprawy oraz dyspozycji art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nakazał pobrać od K. Ż. na rzecz Skarbu Państwa kwotę 462,16 zł., tytułem zwrotu wydatków tymczasowo poniesionych przez Skarb Państwa, nie obciążając S. S. i M. P. tymi wydatkami.

W pozostałym zakresie apelacja powódki podlegała oddaleniu, jako niezasadna, o czym Sąd Okręgowy orzekł w pkt. II sentencji wyroku.

Mając na uwadze przedstawiony wynik postępowania apelacyjnego oraz jednakową wysokość poniesionych kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej przez strony, Sąd stosownie do treści art. 100 zd. 1 k.p.c. zniósł koszty zastępstwa procesowego między stronami w instancji odwoławczej.

Wobec częściowego uwzględnienia apelacji powódki od zaskarżonego wyroku, Sąd Okręgowy na zasadzie art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, nakazał pobrać od pozwanego M. P. kwotę 431 zł. tytułem części opłaty od apelacji, od której uiszczenia powódka była zwolniona (na mocy postanowienia Sądu z dnia 31.08.2016r.),

mając przy tym na względzie, iż powódka utrzymała się ze swoim żądaniem w ok. 31 %, a opłata stosunkowa od apelacji stanowiła kwotę 1.388 zł. ($31 \% \times 1.388 \text{ zł.} = 431 \text{ zł.}$).

SSR del. Anna Lipińska SSO Małgorzata Szymkiewicz-Trelka SSO Ewa Kiper

ZARZĄDZENIE

(...)

(...)